

КОМПАРАТИВІСТИКА У СФЕРІ ОСВІТИ

SYSTEMY EDUKACYJNE PORÓWNAWCZE

УДК 37.013.74:94(477)

Світлана Сисоєва
ORCID iD 0000-0003-2499-732X

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України,
академік-секретар Відділення загальної педагогіки та
філософії освіти НАПН України,
вул. Січових Стрільців, 52-А, 04053 Київ, Україна,
s.sysoieva@kubg.edu.ua

РОЗВИТОК ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УКРАЇНІ: ОСВІТОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

У статті здійснено кількісний та якісний аналіз порівняльних досліджень з професійної педагогіки в Україні за часів незалежності (з 1991 р.); розглянуто сутність поняття «порівняльна професійна педагогіка», основні положення її методології; проаналізовано завдання та специфіку порівняльних досліджень у галузі професійної педагогіки; показано, що специфіка порівняльної професійної педагогіки вимагає міждисциплінарного підходу до проведення досліджень, урахування зовнішніх чинників (історичних, соціальних, культурологічних, економічних, політичних тощо) впливу на систему, тенденції, зміст, технології, форми й методи професійної підготовки фахівців у зарубіжних країнах, що можливо здійснити на засадах освітології.

Ключові слова: порівняльна професійна педагогіка; порівняльне дослідження; міждисциплінарний підхід; монографічне дослідження; критерії порівняння; освітологія.

<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2018.7.4958>

Вступ. Розвиток України з 1991 року як незалежної демократичної держави вимагав суттєвих змін у всіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема у сфері освіти як найбільш впливової не тільки на формування суспільної свідомості, а й на соціально-економічний розвиток країни. Процеси глобалізації, євроінтеграційні наміри України, інформатизація суспільства посилили необхідність реформування й модернізації системи освіти не тільки відповідно до вимог європейського освітнього та дослідницького просторів, а й трансформаційних процесів в економіці України, яка поступово все більш набувала рис ринкової. Економічний розвиток країни вимагав відповідної підготовки фахівців з професійно-технічною й вищою

освітою, здатних задовольнити потреби ринку праці. У таких умовах особливого значення набули дослідження з порівняльної педагогіки, зокрема з порівняльної професійної педагогіки, спрямовані на вивчення досвіду розвинених країн щодо професійної підготовки фахівців усіх рівнів.

Варто зазначити, що порівняльна педагогіка є молодого галуззю педагогічної науки в Україні, яка активно почала розвиватися з часів незалежності, коли вивчення досвіду найбільш розвинутих країн в галузі освіти, застосування його в Україні з урахуванням її традицій та історії стало нагальною потребою.

Перші дослідження з порівняльної педагогіки були здійснені й оприлюднені в Україні у 1995 році.

Усього з порівняльної педагогіки в Україні за часи незалежності було захищено понад

320 дисертацій, зокрема із загальної педагогіки та історії педагогіки (13.00.01) – 147; теорії та методики професійної освіти (13.00.04) – 166; теорії і методики виховання (13.00.07) – 3.

Порівняльна професійна педагогіка є складовою порівняльної педагогіки, у межах якої здійснюються порівняльні дослідження з професійної педагогіки, досліджується зарубіжний досвід різних аспектів професійної підготовки фахівців (у межах спеціальності: «теорія та методика професійної освіти» – 13.00.04). Такі дослідження охоплюють не тільки вивчення змісту, організаційних форм, методів та сучасних технологій професійної підготовки фахівців, а й тенденції становлення й розвитку професійної підготовки фахівців у зарубіжних країнах, історичні особливості такого становлення й розвитку, чинники впливу.

Відзначимо, що серед усіх захищених дисертацій досліджень докторського рівня – понад 47, кандидатського – понад 270. Одна докторська дисертація була захищена за двома спеціальностями: 13.00.01 та 13.00.07.

Докторські дисертації з порівняльної педагогіки становлять близько 15% від загальної кількості досліджень. Щодо порівняльної професійної педагогіки, то дисертації докторського рівня становлять близько 13% від загальної кількості захищених дисертацій.

Розподіл захищених дисертацій за роками є неоднорідним: 1995 – 2; 1996 – 3; 1997 – 1; 1998 – 6; 1999 – 1; 2000 – 11; 2001 – 10; 2002 – 6; 2003 – 9; 2004 – 17; 2005 – 20; 2006 – 16; 2007 – 11; 2008 – 37; 2009 – 23; 2010 – 22; 2011 – 43; 2012 – 20; 2013 – 14; 2014 – 16; 2015 – 14; 2016 – 9; 2017 – 6; 2018 – 2 (09.2018).

Як бачимо, найбільша кількість порівняльних досліджень була захищена з 2004 до 2015 р.р., часи активної модернізації освіти в Україні, підготовки нових Законів в галузі освіти і науки, Концепцій тощо. Щодо порівняльної професійної педагогіки, то дослідження у цьому напрямі активно розпочалися з 2011 року.

Приєднання України до Болонського процесу, наміри щодо інтеграції в європейський освітній й дослідницький простори, необхідність розробки національної рамки кваліфікацій на різних етапах посилили увагу до вивчення зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців. Водночас, бракує цілісного кількісного й якісного аналізу проведених порівняльних досліджень з професійної педагогіки в Україні за роки незалежності (з 1991 р.), викликів, які постали перед цією молодю галуззю педагогічної науки й перспектив її розвитку. Власне у цьому й полягає мета цієї статті.

Огляд літератури. Значний внесок у розвиток порівняльної педагогіки в Україні, її методології внесли праці Л. П. Пуховська (1998), А. А. Сбруєва (2005), О. І. Локшина (2011), М. П. Лещенко (1996),

Т. М. Десятов (2006), О. І. Огієнко (2009), А. В. Васильюк (2011), Т. Є. Кристопчук (2014) та інші.

Піонерськими дослідженнями з порівняльної професійної педагогіки були дослідження докторського рівня Марії Петрівни Лещенко на тему «Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на матеріалах Великобританії, Канади, США)» (1996) та Людмили Прокопівни Пуховської на тему: «Професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи в другій половині ХХ століття» (1998). Саме ці дослідження заклали основу для подальших докторських досліджень різних аспектів професійної підготовки вчителя, а саме: «Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл у системах неперервної педагогічної освіти Великої Британії, Канади, США» (Мукан Н. В., 2011), «Система професійної підготовки вчителів середньої школи у Сполучених Штатах Америки» (Шандрук С. І., 2013), «Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищих навчальних закладах Польщі засобами мультимедійних технологій» (Кучай О. В., 2016).

Науковий внесок у розвиток методології досліджень з порівняльної професійної педагогіки належить і польським дослідникам, які захищали дисертації докторського (хабілітаційного) рівня в Україні. Зокрема, це дослідження Гжегожа Кедровіча «Теорія і практика застосування комп'ютерних технологій у загальноосвітніх і професійних закладах Польщі» (2001), Іоланти Шемпрух «Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999 рр.)» (2001), Януша Морітза «Система професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі» (2004).

Методологія. У порівняльних педагогічних дослідженнях ми виділяємо загальне, особливе й специфічне. Загальне ми відносимо до тих методологічних засад, на яких будується кожне дослідження з педагогіки. Особливе стосується методології власне порівняльного дослідження. Специфічне або одиничне, на нашу думку, можна віднести до досліджуваного явища, яке може відображати різні галузі педагогічної науки (професійна педагогіка, дидактика, теорія і методика виховання, соціальна педагогіка тощо) і становить предмет дослідження.

Аналізуючи завдання порівняльної педагогіки як науки, варто виокремити такі, що є інваріантами для кожного порівняльного дослідження. До таких завдань-інваріантів необхідно віднести (Сисоєва С., 2015):

- Завдання щодо ґрунтового аналізу змісту понять, які використовуються у дослідженні і є поняттями, що перекладаються з іноземної мови,

ретельне порівняння їх змісту зі змістом понять, що вживаються у вітчизняному освітньому просторі.

Неоднозначне тлумачення понять, що застосовуються сьогодні у світовому та європейському освітньому просторі, відсутність їх адаптації до традиційних понять української педагогічної науки завдає великої шкоди розвитку освітньої галузі країни, вносить багатозначність у розуміння термінології, породжує комунікативний хаос серед науковців та практиків, знижує рівень методології педагогічної науки. Саме тому вважаємо, що порівняльне дослідження має починатися з аналізу і порівняння тезаурусу: вітчизняного і країни дослідження.

- Завдання щодо здійснення власне порівняння, оскільки метою будь-якого порівняльного дослідження, як це не звучить парадоксально у цьому контексті, має бути процедура порівняння.

Варто відзначити, що в Україні порівняльні дослідження ще не набули повною мірою статусу порівняльних. Бракує власне порівняльних досліджень. Доволі часто проводяться дослідження з зарубіжної педагогіки, які мають характер простих описів з рекомендаціями щодо перенесення досвіду на терени України. Це, на нашу думку, пов'язано зі становленням порівняльної педагогіки в Україні, з «віком» цієї, ще молоді, галузі знань.

- Завдання щодо визначення критеріїв порівняння, опису етапів та методології дослідження, що передбачає доведення еквівалентності, порівнювальності досліджуваного явища у різних країнах.

- Завдання щодо можливості та доцільності перенесення виявленого досвіду освіти, моделей освіти інших країн в Україну.

- Завдання щодо розробки рекомендацій для освітньої політики, змісту реформ й модернізації освіти, що, по суті, становить мету будь-якого порівняльного дослідження.

Такі завдання, на нашу думку, варто визначати як методологічно-нормативні. Цінність кожного порівняльного дослідження, зокрема й з професійної порівняльної педагогіки, визначається здійсненням цих завдань.

Варто зазначити, що в останні роки в українському освітньому просторі з'явилися освітні програми з методологією проведення порівняльних досліджень з урахуванням досвіду європейських країн, зокрема програми «Компаративістика у сфері освіти (2014)», «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» (2018).

Результати дослідження. Проаналізуємо тематику захищених дисертацій з порівняльної професійної педагогіки. Найбільша кількість досліджень була присвячена різним аспектам

професійної підготовки вчителя (51), що, на наш погляд, пов'язано з тими трансформаційними процесами, що відбувалися в загальній середній освіті за часів незалежності і які привели до кардинального реформування української школи сьогодні.

Увагу дослідники також приділили проблемам підготовці фахівців різних спеціальностей гуманітарної сфери (юристів, менеджерів, державних службовців, фахівців із міжнародних відносин, охорони довкілля, філологів та лінгвістів, економістів) – 24; питанням стандартизації, реформування й розвитку освіти (14), зокрема професійної (7); підготовці фахівців, зокрема соціальної педагогіки та соціальної роботи (12), іноземної мови (10), туристичної сфери (9), технічних дисциплін (3), дошкільної освіти (3), виробничого персоналу (2), аграрної галузі (5), прикордонної служби (1), медичної сфери (5). Варто підкреслити, що досліджувалися також проблеми допрофесійної підготовки у старшій школі (2), підготовка фахівців з освіти дорослих (2), експертів у галузі освіти (2), професійного навчання вразливих категорій населення (безробітних, імігрантів) (2), підвищення кваліфікації та післядипломної освіти (4), професійного навчання (3) тощо.

Зазначимо, що країнами, які обиралися для дослідження, найчастіше були країни-члени ЄС, зокрема: Франція, Велика Британія, Німеччина, Польща, Швеція, Іспанія, Фінляндія, Греція, Нідерланди. Також значна увага приділялася вивченню різних аспектів професійної підготовки у США та Канаді. Поодинокі дослідження виконувалися щодо таких країн, як: Китай, Мексика, Австралія, Японія. Значно менша кількість була системних досліджень, що торкалися проблем професійної підготовки фахівців у цілому в Європейському Союзі, Західній Європі, Східній Європі тощо.

До вагомих дисертаційних досліджень з порівняльної професійної педагогіки докторського рівня, що були здійснені на прикладах окремих країн Європейського Союзу, можна віднести такі: 1) «Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX – XX ст.)» (Абашкіна Н. В., 1999), у ній досліджено соціально-педагогічні принципи розвитку професійної освіти в Німеччині, які зумовлюють загальний механізм її реалізації та функціонування як цілісної системи, що гарантує підготовку висококваліфікованих компетентних фахівців. 2) «Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець XIX – XX ст.)» (Каплун А. В., 2011), у якій здійснено цілісний порівняльно-педагогічний аналіз розвитку систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії та Польщі (кінець XIX – XX ст.), розкрито тенденції й особливості розвитку

систем професійної освіти цих країн, управління ними на різних історичних етапах, удосконалення змісту, принципів, функцій та науково-методичного забезпечення діяльності професійних шкіл різних типів, а також досліджено вплив глобалізаційних та інтеграційних процесів на трансформацію національних систем професійної освіти та навчання у Болгарії та Польщі в умовах Європейського Союзу. У вказаному дослідженні виявлено подібне та відмінне у розвитку систем підготовки кваліфікованих робітників Болгарії, Польщі й України. Охарактеризовано можливості використання прогресивних ідей досвіду підготовки кваліфікованих робітників Болгарії та Польщі за умов модернізації системи професійної освіти в Україні з урахуванням прогресивних ідей євроінтеграційних процесів. 3) «Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів» (Мушкета Р., 2007), у якій на основі узагальнення польського досвіду обґрунтовано теоретико-методологічні засади модернізації технології оцінювання навчальних досягнень учнів у професійній діяльності вчителя фізичного виховання, а також у системі його підготовки, розроблено концепцію, технологію та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів як компонента дидактичного виміру за його кількісними та якісними складниками, систему підготовки вчителів фізичного виховання до оцінювання навчальних досягнень учнів. 4) «Теорія і практика підготовки вчителя до педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах Німеччини» (Чулкова Л. О., 2010), у якій визначено основні напрями розвитку комунікативної компетенції вчителя, розроблено модель професійного спілкування вчителя, як чинника нормативної комунікативної діяльності, що має власну структуру, цілі, засоби, мотиви, зміст, функції, принципи, спрямовані на успішну соціалізацію учнів.

Серед досліджень з порівняльної професійної педагогіки, які були виконані на прикладі США, варто відзначити такі: 1) «Теорія і практика професійного навчання безробітних у США» (Бідюк Н. М., 2009), у якому проведено цілісний системний аналіз проблеми професійного навчання безробітних у США, розкрито теоретико-методологічні засади розвитку освіти дорослих в американському досвіді. Цінним у цьому дослідженні є те, що авторка розглянула основні вимоги ринку праці до професійного навчання безробітних, а також напрями забезпечення соціального захисту та зайнятості цієї категорії населення в країні. Також авторка дослідила напрями діяльності центрів поширення знань для безробітних у структурі університетів США, змістові характеристики освітніх процесів різних напрямів і кваліфікаційних рівнів у провідних навчальних закладах, що здійснюють професійне

навчання безробітних. Значну цінність представляють досліджені психолого-педагогічні умови професійної діяльності педагогічного персоналу для навчання безробітних та рекомендації щодо використання прогресивних ідей досвіду США для удосконалення системи професійного навчання безробітних в Україні на загальнодержавному та регіональному рівнях, а також на рівні служб зайнятості та навчальних закладів. 2) «Розвиток педагогічної освіти у США (1960 – 2000 рр.)» (Кошманова Т. С., 2002), у якій досліджено процес становлення та розвитку педагогічної освіти у США упродовж 1960 – 2000 рр., розглянуто сутність, провідні тенденції та чинники розвитку педагогічної освіти у США в окреслений період, які зумовлювали загальний механізм її функціонування як цілісної системи, що гарантувало підготовку компетентних педагогічних кадрів. Цінність такого дослідження полягає у тому, що на підставі вивчення оригінальних джерел здійснено аналіз розвитку педагогічної освіти у США, досліджено процес становлення та реформування курикулу підготовки вчителів, проаналізовано сучасні засадничі ідеї, шляхи теоретичної та практичної підготовки вчителів. Ґрунтовний аналіз підготовки вчителів у школах професійного розвитку США надав можливість авторці запропонувати практичні підходи до реформування педагогічної освіти в Україні в економічних реаліях переходу до ринкової економіки.

Цікавим є дослідження О. М. Ельбрехт (2010), здійснене на прикладі трьох країн: «Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США». У дослідженні проаналізовано становлення, розвиток і сучасний стан професійної підготовки менеджерів у системі вищої освіти Великої Британії, Канади та США, розкрито вплив наукових концепцій і теорій, які слугували фундаментом для практичної діяльності викладацьких колективів щодо формування змісту, добір форм і методів навчання майбутніх менеджерів у цих країнах. Визначено сучасні моделі менеджерської освіти в аналізованих зарубіжних країнах і їх специфіку, вивчено та розкрито зміст термінології щодо освіти загалом, вищої і менеджерської зокрема, що сприятиме забезпеченню прозорості принципів функціонування освітніх систем, визначено можливі напрями впровадження досвіду підготовки менеджерів в системі вищої освіти Великої Британії, Канади та США, в українську освітню практику.

Варто підкреслити, що в останні роки з'явилися дослідження з порівняльної педагогіки професійної системного характеру, які відзначаються європейськими підходами до методології проведення порівняльних досліджень та виконання нормативно-методологічних завдань.

У цьому контексті варто відзначити дослідження докторського рівня Н. С. Журавської «Підготовка викладачів аграрних дисциплін у вищих навчальних закладах країн початкового етапу західноєвропейської інтеграції і Великобританії» (2010), М. І. Пальчук «Тенденції розвитку систем професійної підготовки виробничого персоналу сфери послуг у країнах Європейського Союзу» (2016), Т. Є. Кристочук «Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу» (2014), С. Г. Заскалети «Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу» (2015).

В останніх двох дослідженнях уперше в український науковий простір уводиться поняття монографічного дослідження, яке розглядається як дослідження обраного аспекту в окремій країні і слугує першим етапом перед проведенням власне порівняння обраного за предметом дослідження явища в декількох країнах.

У цілому аналіз проблем, що досліджувалися й досліджуються з порівняльної професійної педагогіки дозволяє зробити висновок, що такі дослідження все більше набувають характеру власне порівняльних. Варто підкреслити, що специфіка порівняльної професійної педагогіки вимагає міждисциплінарного підходу до таких досліджень. Саме тому ефективність досліджень із професійної порівняльної педагогіки, на нашу думку, визначається не тільки виконанням загальновідомих вимог до компаративіста (знання мови, перебування на теренах країни, знання історії й культури країни, по якій здійснюється дослідження), а й володінням методологією міждисциплінарного дослідження.

Проаналізувати освітні явища й процеси, зокрема проблеми професійної підготовки фахівців, на міждисциплінарному, мультидисциплінарному та трансдисциплінарному рівнях, виявити домінанти розвитку освіти, чинники, що впливають на функціонування освітньої системи, її підсистем, а також механізми взаємодії та взаємовпливу інституту освіти з іншими соціальними інститутами дозволяє новий науковий напрям, що активно розвивається в Україні як напрям інтегрованого дослідження сфери освіти – освітологія.

Освітологія постала внаслідок необхідності об'єктивізації на філософському, загальнонауковому, конкретно науковому й технологічному рівнях складного й комплексного процесу функціонування сучасної сфери освіти; ускладнення процесів і явищ, що охоплюються поняттям «освіта»; розширення проблемного поля педагогічних досліджень і його перетину з іншими галузями наукового знання (економіка, політологія, соціологія тощо), які не є дотичними до педагогіки, але без яких неможливо створити цілісне уявлення про розвиток сфери освіти у широкому значенні цього поняття.

Серед завдань, які постають перед освітологією як самостійним науковим напрямом, вагоме місце посідають такі: дослідження сфери освіти у різних площинах, вимірах, співвідношеннях та взаємозв'язках з іншими сферами суспільства з метою виявлення закономірностей і тенденцій розвитку освіти; опис і порівняння різних освітніх систем з метою виділення загальних характеристик та притаманних їм особливостей (Огнев'юк В. О., Сисоева С. О., 2012). Наведені завдання перегукуються з тими, які вирішує компаративіст, досліджуючи досвід професійної підготовки фахівців у зарубіжних країнах, оскільки будь-яке порівняльне дослідження є контекстним. Успішне розв'язання цих завдань можливе на основі використання сукупності наукових методів соціально-гуманітарних наук, а, отже, на засадах міждисциплінарного підходу до дослідження складних і комплексних процесів. Варто зазначити, що такий підхід відображає загальну тенденцію сучасної науки щодо посилення інтеграції дисциплінарних знань, взаємовпливу і взаємопроникнення різних галузей наукового знання при вивченні складного й комплексного об'єкта дослідження. Саме той факт, що методологія освітології, залежно від рівня складності освітнього явища, є міждисциплінарною, мультидисциплінарною або трансдисциплінарною, дозволяє в іншому дослідницькому ракурсі подивитися на методологію досліджень у галузі професійної порівняльної педагогіки.

Можна стверджувати, що освітологія створює методологічні умови для розвитку професійної порівняльної педагогіки, а саме (Сисоева С.О., 2015):

- будь-яке явище професійної педагогіки може вивчатися в широкому контекстному полі з використанням методів інших наук відповідно до мети дослідження;

- еквівалентність обраних країн для дослідження забезпечується здійсненням аналізу соціально-економічних та культурно-історичних чинників, що впливають на розвиток сфери освіти й відбиваються у всіх її підсистемах і компонентах;

- підвищення вірогідності порівняльних досліджень впливає на висновки для освітньої політики, реформування й модернізації освітніх систем та їх підсистем;

- реалізується прогностична функція порівняльних досліджень, особливо у тій її частині, що пояснює можливість перенесення освітніх нововведень і моделей однієї країни на ґрунт іншої з урахуванням її традиції, культури, історії тощо;

- створюються передумови для творення теорії освіти, теорії школи, її варіативних моделей та чинників впливу, що сприяють їх реалізації на різному соціально-економічному та культурно-історичному ґрунті;

• уможливується системне врахування чинників, що впливають на розвиток освіти як процесу й результату.

Остання позиція має принципове значення, оскільки при проведенні порівняльних досліджень, зокрема з професійної педагогіки, необхідно враховувати зовнішні впливи на освітні системи, явища та процеси, які визначаються економічними, історичними, національними, демографічними, державно-політичними та суспільними особливостями в країні. Економічні чинники визначають матеріальні можливості бюджету держави, які можна спрямувати на розвиток освіти, кількісний і якісний запит на випускників. Історико-національні чинники тісно пов'язані зі специфікою і характером суспільства, його історією і культурою. Ці чинники найбільш виразно проявляються під час змін в освіті, проведенні освітніх реформ як історично обумовленої спрямованості національних традицій. Процес розширення доступу до здобуття освіти, упровадження змін в освіті, освітні реформи, а також визначення завдань для освіти тісно пов'язані з демографічними чинниками. Чинники, обумовлені політичним устроєм, впливають безпосередньо на формування і зміст освітньої політики. Соціальні чинники пов'язані зі структурою суспільства, її змінами, а також впливом цих змін на систему освіти.

Освітologia як науковий напрям, що інтегрує науки про освіту (економіка освіти, соціологія освіти, культурологія освіти, історія освіти, освітня політика тощо) дозволяє врахувати вищенаведені чинники у дослідженнях порівняльної педагогіки, зокрема й професійної. Прикладом можуть бути здійснені нещодавно два дослідження з професійної порівняльної педагогіки кандидатського рівня, які продемонстрували можливості застосування освітологічного підходу. Це дослідження: «Професійна підготовка експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи» (Тригуб І. І., 2017) та «Професійна підготовка експертів в галузі освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу» (Пономаренко Н. Г., 2017). Варто підкреслити, що дослідження такої важливої для України проблеми стало можливим завдяки аналізу всіх тих соціально-економічних та законотворчих процесів, що відбуваються в досліджуваних країнах, та врахуванню відповідних механізмів взаємодії сфери освіти з іншими сферами суспільства. У цьому контексті також заслуговує на увагу монографічне дослідження Н. В. Мосьпан «Вища освіта і ринок праці в Європейському Союзі: тенденції взаємодії» (2018), виконане на засадах освітології.

Варто зазначити, що існування великої кількості спеціальностей, на які класифікується педагогічна наука в Україні, з необхідністю приводить до неможливості чіткого розмежування досліджень

щодо професійної підготовки фахівців. Дослідження розвитку університетської освіти, неперервної освіти, системи професійної освіти в інших країнах, як правило, розглядаються поза межами порівняльної професійної педагогіки.

Висновки. Порівняльна педагогіка в Україні є молодою галуззю педагогічної науки, яка почала активно розвиватися після отримання Україною незалежності. Нині у вітчизняному науковому просторі порівняльна педагогіка, зокрема професійна, перебуває на стадії становлення, що підтверджується превалюванням описових досліджень щодо однієї зарубіжної країни над дослідженнями власне порівняльними з вагомою доказовою методологічною базою, ґрунтовними узагальненнями й висновками.

Варто підкреслити, що питання методології проведення порівняльних досліджень є слабкою ланкою у дослідженнях українських компаративістів. Актуальним є вивчення досвіду європейських країн і США щодо методології проведення порівняльних досліджень.

Предмет порівняльної педагогіки охоплює всі ланки і рівні освіти, всі типи освіти (формальна, неформальна, інформальна) та будь-які інші освітні явища і процеси, а тому досить часто виходить за межі педагогічної науки і не може бути дослідженням виключно у межах дисциплінарного підходу. Це набуває значної актуальності для порівняльної професійної педагогіки.

Порівняльна професійна педагогіка повинна розвиватися як міждисциплінарний напрям, оскільки інакше вона буде постійно наštовхуватися на дисциплінарні (як теоретичні, так і методологічні) бар'єри, що, без сумніву, гальмуватиме її розвиток. Саме тому вважаємо за необхідне посилити увагу до застосування міждисциплінарного підходу в дослідженнях професійної порівняльної педагогіки.

В Україні бракує асоціації чи товариства з освітньої компаративістики, яке б координувало порівняльні дослідження, зокрема в галузі професійної педагогіки, в країні, налагодило співпрацю з іншими установами науково-дослідної інфраструктури Європи, США, Канади тощо, систематично проводило науково-практичні конференції, семінари, дискусійні платформи тощо.

Варто звернути увагу, що висновки порівняльних досліджень лишаються тільки дисертаційними висновками, практично не використовуються при виробленні політичних рішень у галузі освіти, розробці засад реформування й модернізації освіти в країні. Вважаємо за необхідне створити систему ознайомлення компетентних органів, що відповідають за формування освітньої політики в Україні, з вагомими висновками порівняльних досліджень, зокрема докторського рівня.

Література

- Абашкіна Н. В. Розвиток професійної освіти в Німеччині (кінець XIX – XX ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 1999. 46 с.
- Бідюк Н. М. Теорія і практика професійного навчання безробітних у США : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 551 с.
- Василюк А. В. Тенденції реформування шкільної освіти Польщі (XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Тернопіль, 2011. 40 с.
- Десятов Т. М. Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина XX століття) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2006. 505 с.
- Ельбрехт О. М. Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 510 с.
- Журавська Н. С. Підготовка викладачів аграрних дисциплін у вищих навчальних закладах країн початкового етапу західноєвропейської інтеграції і Великобританії : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 557 с.
- Заскалета С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2015. 40 с.
- Каплун А. В. Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець XIX – XX ст.) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011, 467 с.
- Кедровіч Г. Теорія і практика застосування комп'ютерних технологій у загальноосвітніх і професійних закладах Польщі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001.
- Компаративістика у сфері освіти: навч. прогр. для спеціальностей 8.18010021«Педагогіка вищої школи», 8.18010020 «Управління навчальним закладом» (освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; розробн. Сисоева С. О. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. 106 с.
- Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960 – 2000 рр.) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 589 с.
- Кристочук Т. Є. Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 300 с.
- Кучай О. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищих навчальних закладах Польщі засобами мультимедійних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Черкаси, 2016. 516 с.
- Лещенко М. П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на матеріалах Великобританії, Канади, США) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1996, 382 с.
- Локшина О. І. Тенденції розвитку змісту шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2011. 40 с.
- Морітз Я. Система професійної підготовки вчителя і шляхи її оптимізації в умовах розвитку сучасної освіти в Польщі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004.
- Мосьпан Н. В. Вища освіта і ринок праці в Європейському Союзі: тенденції взаємодії. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018.
- Муқан Н. В. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл у системах неперервної педагогічної освіти Великої Британії, Канади, США : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 488 с.
- Мушкета Р. Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2007. 553 с.
- Огієнко О. І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах (друга половина XX століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2009. 44 с.
- Огнев'юк В. О., Сисоева С. О. Освітologia – науковий напрям інтегрованого дослідження сфери освіти. *Рідна шк.: щомісяч. наук.-пед. журн.* 2012. № 4/5. С. 44–51.
- Пальчук М. І. Тенденції розвитку систем професійної підготовки виробничого персоналу сфери послуг у країнах Європейського Союзу : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016.
- Пономаренко Н. Г. Підготовка експертів з освіти в німецькомовних країнах Європейського Союзу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 327 с.
- Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у країнах Західної Європи в другій половині XX століття : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 1998. 571 с.
- Робоча програма навчальної дисципліни «Методологія порівняльних досліджень у сфері освіти» для здобувачів вищої освіти (ступінь «Доктор філософії») / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; розробн. Сисоева С. О., Грищук Ю. В. Київ : ТОВ «Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2018. 20 с.
- Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті

- глобалізації (90-ті рр. XX – початок XXI ст.) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2005. 38 с.
- Сисоєва С. О. Порівняльна педагогіка в контексті розвитку освітології: Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія/авторський колектив. Київ : Педагогічна думка, 2015. 176 с. С. 132–141.
- Тригуб І. І. Професійна підготовка експертів у галузі освіти у країнах Східної Європи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2017. 341 с.
- Чулкова Л. О. Теорія і практика підготовки вчителя до педагогічного спілкування у вищих навчальних закладах Німеччини : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2010. 37 с.
- Шандрок С. І. Система професійної підготовки вчителів середньої школи у Сполучених Штатах Америки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 400 с.
- Шемпрух І. Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999 рр.) : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Івано-Франківськ, 2001. 503 с.

References

- Abashkina, N. V. (1999). *Development of vocational education in Germany (late XIX - XX)*: author's abstract. dissertation Dr.Ed.Sc: speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education». Kyiv, Ukraine (ukr).
- Bidyuk, N. M. (2009). *Theory and practice of vocational training of the unemployed in the USA*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Vasilyuk, A. V. (2011). *Trends in the reform of school education in Poland (XX- early XXI)*: author's abstract. dissertation: speciality 13.00.01 «General pedagogics and history of pedagogy». Ternopil, Ukraine (ukr).
- Desyatov, T. M. (2006). *Trends in Continuing Education in Eastern Europe (second half XX)*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.01. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Elbrekht, O. M. (2010). *Training for Managers in Higher Education Institutions in the UK, Canada, USA*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Zhuravskaya, N. S. (2010). *Training of teachers of agrarian disciplines in higher educational institutions of the countries of the initial stage of Western European integration and Great Britain*: dissertation: speciality: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Zaskaletе, S. G. (2015). *Trends in the professional training of specialists in the agrarian sector in the countries of the European Union*: author's abstract. dissertation: speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education». Vynnytsya, Ukraine (ukr).
- Kaplun, A. V. (2011). *Development of training systems for skilled workers in Bulgaria and Poland (end of the nineteenth and twentieth centuries)*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Kedrivich, G. (2001). *Theory and practice of computer technologies in general and professional institutions of Poland*: dissertation: speciality 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Comparative Studies in Education: Teaching. program for specialties 8.18010021 «Pedagogics of higher education», 8.18010020 «Management of educational institution» (educational and qualification level «Master» (2014). Borys Grinchenko Kyiv University, by Sysoieva S. O. Kyiv, Ukraine: LLC Publishing Edelweiss Company (ukr).*
- Koshmanova, T. S. (2002). *Development of pedagogical education in the USA (1960-2000)*: dissertation Dr.Ed.Sc: speciality: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Christopchuk, T. E. (2014). *Trends in the development of pedagogical education in EU member-states*: dissertation: speciality: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Kuchay, O. V. (2016). *Theoretical and methodological principles of future primary school teachers training in higher educational institutions of Poland by means of multimedia technologies*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Cherkasy, Ukraine (ukr).
- Leshchenko, M. P. (1996). *Technologies of teacher training for aesthetic education abroad (on materials from Great Britain, Canada, USA)*: dissertation: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Lokshina, O. I. (2011). *Trends in the development of the content of school education in the countries of the European Union*: author's abstract. dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.01 «General pedagogics and history of pedagogy». Kyiv, Ukraine (ukr).
- Moritz, J. (2004). *The system of teacher training and ways of its optimization in the conditions of development of modern education in Poland*: dissertation Dr.Ed.Sc: speciality: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Mospan, N. V. (2018). *Higher Education and the Labour Market in the European Union: Trends in Interaction*. Monograph, Kyiv, Ukraine: Edelweiss publishing house LLC (ukr).
- Mukan, N. V. (2011). *Professional Development of Secondary School Teachers in Continuing Teaching Education Systems of the United Kingdom, Canada, USA*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).

- Musketa, R. (2007). *Training of Physical Education Teachers in Poland to Assess Student Learning Achievements*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Ternopil, Ukraine (ukr).
- Ogienko, O. I. (2009). *Trends in the development of adult education in Scandinavian countries (second half of the twentieth century)*: author's abstract.dissertation: 13.00.01 «General pedagogics and history of pedagogy». Kyiv, Ukraine (ukr).
- Ognevyuk, V. O., & Sysoeva, S. O. (2012). Education is a scientific direction of the integrated study of education. *Ridna shkola Journal*, 4/5, 44–51.
- Palchuk, M. I. (2016). *Trends in the development of vocational training systems for production personnel in the services sector in EU member states*: dissertation: speciality: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Ponomarenko, N. G. (2017). *Training of Education Experts in German-speaking Countries of the European Union*: dissertation: speciality 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Pukhovskaya, L. P. (1998). *Professional training of teachers in the countries of Western Europe in the second half of the twentieth century*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Work program of the educational discipline «Methodology of comparative studies in the field of education» for applicants of higher education (Ph.D. degree) (2018)*. Borys Grinchenko Kyiv University; by Sysoieva S.O., Hryshchuk Y.V. Kyiv, Ukraine: Edelweiss Publishing Company LLC (ukr).
- Sbrueva, A. A. (2005). *Trends in the reform of secondary education in developed English-speaking countries in the context of globalization (90s. XX-early XXI)*: author's abstract. dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.01 «General pedagogics and history of pedagogy». Kyiv, Ukraine (ukr).
- Sysoieva, S. O. (2015). Comparative pedagogy in the context of the development of education: *Comparative pedagogy: methodological benchmarks of Ukrainian comparativists: textbook / author's collective*. Kyiv, Ukraine: Pedagogical thought, 132–141 (ukr).
- Tryhub, I. I. (2017). *Professional training of experts in education in the countries of Eastern Europe*: dissertation: speciality: 13.00.04. Kyiv, Ukraine (ukr).
- Chulkova, L. O. (2010). *Theory and practice of teacher training for pedagogical communication in higher educational institutions in Germany*: author's abstract.dissertation Dr.Ed.Sc: speciality: 13.00.04 «Theory and Methods of Professional Education». Kyiv, Ukraine (ukr).
- Shandruk, S. I. (2013). *High School Teacher Training System in the United States*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Zaporozhye, Ukraine (ukr).
- Shempukh, I. (2001). *Trends in Teacher Education in Poland (1918-1999)*: dissertation Dr.Ed.Sc: 13.00.04. Ivano-Frankivsk, Ukraine (ukr).

ROZWÓJ PORÓWNAWCZEJ PEDAGOGIKI ZAWODOWEJ NA UKRAINIE: KONTEKST OŚWIATOLOGICZNY

Sysojewa Swietłana, doktor nauk pedagogicznych, profesor, akademik Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, akademik-sekretarz Wydziału Pedagogiki Ogólnej i Filozofii Edukacji Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, ul. Strzelców Siczowych, 52-A, 04053 Kijów, Ukraina, s.sysoieva@kubg.edu.ua

W artykule przeprowadzono analizę ilościową i jakościową badań porównawczych nad pedagogiką zawodową na Ukrainie w latach niepodległości (od 1991 r.); rozważono istotę koncepcji «porównawczej pedagogiki zawodowej», głównych postanowień jej metodologii; analizowane są zadania i specyfika studiów porównawczych z zakresu pedagogiki zawodowej; wykazano, że specyfika porównawczej pedagogiki zawodowej wymaga interdyscyplinarnego podejścia do badań, biorąc pod uwagę czynniki zewnętrzne (historyczny, społeczny, kulturowy, ekonomiczny, polityczny itp.) wpływ na system, tendencje, treść, technologię, formy i metody szkolenia zawodowego specjalistów w innych krajach, których możliwe jest prowadzenie na zasadach oświatologii.

Słowa kluczowe: porównawcza pedagogika zawodowa; badanie porównawcze; podejście interdyscyplinarne; badania monograficzne; kryteria porównania; oświatologia.

DEVELOPMENT OF COMPARATIVE PROFESSIONAL EDUCATION IN UKRAINE: EDUCOLOGICAL CONTEXT

Sysoieva Svitlana, Doctor of Sciences in Education, Professor, Full member (Academician) of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Academician-Secretary of the Department of General Pedagogy and Philosophy of NAES of Ukraine, 52-A Sichovykh Striltsiv Str., 04053 Kyiv, Ukraine, s.sysoieva@kubg.edu.ua

The article presents a quantitative and qualitative analysis of comparative studies on professional education in Ukraine since the years of independence (since 1991); the consideration of the concept of «comparative professional

education», the main provisions of its methodology; the analysis of the tasks and specifics of comparative studies in the field of professional education.

It should be emphasized that the question of the methodology of conducting comparative studies is a weak link in the studies of Ukrainian comparativists. Actual is the study of the experience of European countries and the USA regarding the methodology of conducting comparative education studies.

The article shows that the specificity of comparative professional education requires an interdisciplinary approach to research, taking into account external factors (historical, social, cultural, economic, political, etc.) of influence on the system, tendencies, content, technology, forms and methods of professional education in foreign countries that is possible to carry out on the principles of Educology. In Ukraine, there is a lack of associations or societies on educational comparative studies that would coordinate comparative studies, in particular in the field of professional education, in the country, establish cooperation with other institutions of the research infrastructure of Europe, the USA. Canada, etc., systematically hold scientific and practical conferences, seminars, discussion platforms, etc.

It is worth noting that the conclusions of comparative studies are left only conclusions of the dissertations and are practically not used in the development of political decisions in the field of education, the development of the principles of reforming and modernizing education in the country. We consider it is necessary to create a system for familiarization of the competent authorities responsible for the formation of educational policy in Ukraine, with important conclusions of comparative studies, in particular, of doctoral level.

Key words: comparative professional education; comparative study; comparison criteria; Educology; interdisciplinary approach; monographic research.

Стаття надійшла до редакції 11.07.2018

Прийнято до друку 27.09.2018